

IMPORTANȚA POLITICII ȘI STRATEGIILOR DE MEDIU ÎN SUSȚINEREA UNEI ECONOMII DURABILE ÎN UE

**Georgiana Chițiga¹, cercetător științific, Centrul de Cercetări
Financiare și Monetare „Victor Slăvescu”, Academia Română**

Pe măsură ce aspectele de protecție ale mediului au devenit considerente obligatorii, politica de mediu s-a transformat într-o politică orizontală a Uniunii Europene; s-a realizat trecerea de la abordarea bazată pe constrângere și sancțiune, la abordarea bazată pe stimulente, mult mai flexibilă, cu scopul de promovare a responsabilizării față de mediu. Politica de mediu nu acționează independent, reflectă interesul societății civile în această direcție; nu trebuie, însă, omisă rezistența, mai bine spus, reținerea cu care ne confruntăm atunci când se apreciază faptul că, obiectivele de mediu constrâng competitivitatea industrială și creșterea economică. A apărut nevoia stringentă a unei abordări comune la nivel european și necesitatea existenței unei politici de mediu active și integrate, capabilă să răspundă provocărilor cu care se ea însăși se confruntă.

Cuvinte cheie: politica de mediu, actori instituționali, principii, programe de acțiune pentru mediu, instrumente, strategii.

As much as the environmental protection issues have become required considerations, the environmental policy has grown into a horizontal policy of the European Union; has occurred a shift from an approach based on coercion and sanction to an approach based on incentive, more flexible, with the aim of promote the environmental responsibility. The environmental policy does not act independently, it reflects the interest of the civil society in this direction; should not, however, to omitted the resistance, better said, the retaining facing us when we consider that the environmental targets constrain the industrial competitiveness and the economic growth. It appeared the pressing need for a common approach at European level and the need for an active and integrated environmental policy, able to meet the challenges which itself is confronted.

Key words: environmental policy, institutional actors, principles, environmental action programs, instruments, strategie.

1. Introducere

Politica de mediu se evidențiază ca domeniu separat al preocupării comunitare încă din anul 1972 [1]. În anul următor apare Programul de Acțiune pentru Mediu - PAM 1 (1973-1977), care se constituie a fi o reunire de programme, atât pe termen mediu, cât și de gândire strategică. O reînnoire a PAM 1 are loc în 1978 - Programul de Acțiune pentru Mediu - PAM 2 (1978-1981). De asemenea, tot în anul 1981 se constituie Direcția Generală pentru Politica de Mediu (în cadrul Comisiei Europene) care asigură: implementarea politicilor de mediu, dar inițiază și actele legislative din domeniul mediului.

PAM 3 (1982-1986), e următorul program care va asigura trecerea de la o abordare calitativă ale standardelor de mediu către abordarea axată pe emisiile poluante.

În 1987 apare PAM 4 (1987-1992) care stă la baza pregătirii strategiei cadru de dezvoltare durabilă.

În continuare, se remarcă PAM 5 (1993-1999) care marchează trecerea de la abordarea bazată pe comandă și control, la introducerea instrumentelor economice și fiscale, precum și consultarea părților interesate în procesul decizional. În 1997, politica de mediu s-a transformat într-o politică orizontală a Uniunii Europene (Tratatul de la Amsterdam), aspectele de mediu regăsindu-se în cadrul politicilor sectoriale.

Anul 2000 este anul în care se evaluează rezultatele PAM 5 și se definesc prioritățile pentru PAM 6 (2002-2012) care sprijină strategia dezvoltării durabile și pune accent pe responsabilitatea din deciziile care afectează mediul.

Conferința de la Gothenburg (2001) susține Strategia Comunitară pe Termen Lung a Dezvoltării Durabile, concentrând politicile economice, sociale și a protecției mediului;

În 2003 se adoptă Strategia Europeană de Mediu și Sănătate (SCALE) care evidențiază relația complexă și direct cauzală dintre poluarea și schimbarea caracteristicilor mediului și sănătatea umană.

În 2010-2014 s-a realizat o evaluare de către Biroul European de Mediu care a subliniat necesitatea inițierii unui nou program de acțiune pentru mediu care să poată dezvolta un acord conceptual clar asupra rolului central al UE în cursul elaborării de politici și în implementarea lor, atât în cadrul UE, cât și la nivel global.

2. Situația actuală a politicii de mediu în UE

O primă analiză vizează baza legală a politicii de mediu în UE, identificându-se astfel:

Articolul 174 - stabilește obiectivele politicii de mediu și scopul acesteia - asigurarea unui înalt nivel de protecție al mediului ținând cont de diversitatea situațiilor existente în diferite regiunii ale Uniunii.

Articolul 175 - conține procedurile legislative corespunzătoare atingerii scopului și stabilește modul de luare a deciziilor în domeniul politicii de mediu.

Articolul 176 - asigură adoptarea unor standarde cât mai stricte.

Articolul 95 - completează armonizarea legislației privitoare la sănătate, protecția mediului și protecția consumatorului.

¹ Chițiga Georgiana, e-mail: georgiana_chitiga@yahoo.com

Articolul 6 – susține dezvoltarea durabilă ca politică transversală a Uniunii Europene și subliniază necesitatea de integrare a cerințelor de protecție a mediului în definirea și implementarea politicilor europene sectoriale.

În completare, sunt adoptate peste 200 de directive, regulamente și decizii care constituie legislația orizontală și legislația sectorială în domeniul protecției mediului. Legislația orizontală cuprinde reglementările care au în vedere transparența și circulația informației, desfășurarea procesului de luare a deciziei, implicarea societății civile în protecția mediului, etc. (Directiva 90/313/CEE privind accesul liber la informația de mediu, Regulamentul 1210/90/CEE privind înființarea Agenției Europene de Mediu, etc.); legislația sectorială (sau verticală) se referă la sectoarele care fac obiectul politicii de mediu: gestionarea deșeurilor, poluarea sonoră/a apei/a aerului, conservarea naturii, protecția solului și protecția civilă.

În continuare, pentru o prezentare reală a situației, avem în vedere actorii instituționali ai politicii de mediu în UE și anume:

- Comisia Europeană, Direcția Generală (DG) de Mediu - implementează politica de mediu;
- Consiliul Miniștrilor Mediului (parte a Consiliului Uniunii Europene) - coordonează politicile de mediu ale statelor membre;
- Parlamentul European, Comitetul de Mediu, Sănătate Publică și Politică a Consumatorului;
- Comitetul Economic și Social - rol consultativ în procesul decizional;
- Comitetul Regiunilor – rol consultativ, permite implicarea autorităților regionale și locale în procesul de decizie la nivel comunitar;
- Agenția Europeană de Mediu. AEM asigură:
 - furnizarea de informații pe baza cărora sunt luate deciziile politice;
 - promovarea celor mai adecvate practici în domeniul tehnologiilor și protecției mediului;
 - sprijinirea Comisiei Europene în diseminarea rezultatelor cercetărilor în domeniul mediului.

Rapoartele Agenției Europene de Mediu joacă un rol esențial în adoptarea noilor strategii, chiar în condițiile în care nu e direct implicată în procesul de decizie.

Rețeaua Europeană de Informare și Observare pentru Mediu (EIONET) a fost simultan stabilită cu înființarea Agenției Europene de Mediu, fiind aceea care conectează rețelele naționale de informare din UE.

În prezent, politica de mediu a UE are la bază nevoia stridentă de luare de atitudine în vederea instituirii responsabilității financiare pentru daunele cauzate mediului. [2]

Alături de baza legală a politicii de mediu, actorii instituționali se impune cunoașterea următoarelor principii de acțiune cu care ne confruntăm:

- Principiul „Poluatorul plătește”: poluatorul suportă cheltuielile legate de măsurile de combatere a poluării, costul acestora fiind regăsit în costul de producție al bunurilor și serviciilor care cauzează poluarea;
- Principiul acțiunii preventive, conform căruia „e mai bine să previi decât să combați”;
- Principiul precauției: impune măsuri atunci când o activitate e considerată o amenințare pentru mediu/sănătatea umană;
- Principiul protecției ridicate a mediului;
- Principiul integrării care impune ca cerințele de protecție ale mediului să fie prezente în definirea și implementarea altor politici comunitare;
- Principiul proximității: sprijinirea comunităților locale în preluarea responsabilității pentru deșeuri și poluare. [8]

Programele de Acțiune pentru Mediu au și ele un rol deosebit. PAM stau la baza politicii de mediu în UE; sunt, de fapt, mai multe programe pe termen mediu corelate printr-o abordare strategică și care constau într-o tratare verticală și sectorială a problemelor de mediu. [3]

PAM 1 (1973-1977) și PAM 2 (1978-1981) prezintă o abordare sectorială a combaterii poluării și accentuează nevoia de protecție a apei și aerului, prin introducerea unor standarde minime de poluare.

PAM 3 (1982-1986) și PAM 4 (1987-1992): obiectivele de mediu sunt percepute ca instrumente de creștere a performanței și competitivității economice. De asemenea, promovează abordarea integrată a politicii de mediu și introduce conceptul „dezvoltării durabile”.

PAM 5 (1993-1999) numit „Către o dezvoltare durabilă” a transformat dezvoltarea durabilă în strategie a politicii de mediu; e promovat ca politică transversală.

Elementele de noutate sunt: politica de mediu - politică bazată pe consens, sunt consultate părțile interesate în procesul de luare a deciziei și se trece de la o abordare bazată pe control la una bazată pe prevenire și operaționalizată prin utilizarea de instrumente economice și fiscale. [5]

PAM 6 (2002-2012), numit și „Alegerea noastră, viitorul nostru” este rezultatul procesului de evaluare a rezultatelor PAM 5; s-au stabilit patru arii prioritare care definesc direcțiile de acțiune ale politicii de mediu: 1) schimbarea climatică și încălzirea globală; 2) protecția naturii și biodiversitatea; 3) sănătatea în raport cu mediul; 4) conservarea resurselor naturale și gestionarea deșeurilor.

Aceste arii prioritare sunt completate de setul de măsuri pentru asigurarea realizării obiectivelor acestora:

- aplicarea legislației comunitare de mediu în statele membre;
- obligativitatea analizării impactului principalelor politici comunitare asupra mediului;
- implicarea consumatorilor și producătorilor în identificarea soluțiilor pentru problemele de mediu;
- asigurarea accesului general la informațiile de mediu, în vederea asigurării de activități pentru protecția acestuia;

- diminuare a poluării urbane și utilizării corespunzătoare a terenurilor (conservării peisajelor și a mediilor naturale).

De asemenea, PAM 6 prevede și dezvoltarea următoarelor strategii tematice:

- 1) Calitatea aerului - strategie inițiată prin programul „Aer curat pentru Europa” (CAFE), un set de recomandări strategice și integrate, în vederea combaterii efectelor negative ale poluării aerului asupra mediului și sănătății umane; vor fundamenta strategia de combatere a poluării aerului;
- 2) Protecția solului, tratată pentru prima dată independent de problemele existente;
- 3) Utilizarea pesticidelor în contextul dezvoltării durabile, „Către o strategie tematică pentru utilizarea pesticidelor în contextul dezvoltării durabile”;
- 4) Protecția și conservarea mediului marin; strategie care acordă o atenție specială ariilor cu un grad mare de biodiversitate;
- 5) Reciclarea și prevenirea deșeurilor realizează o primă tratare separată ale aspectelor reciclării și prevenirii producerii de deșeuri. Sunt analizate opțiunile sub aspectul raportului cost-eficacitate.
- 6) Mediul urban are patru teme prioritare: transportul urban, gestionarea urbană durabilă, domeniul construcțiilor și urbanismul/arhitectura urbană.

Abordarea acestor strategii e graduală, structurată în două faze:

- identificarea problemelor;
- prezentarea măsurilor propuse pentru rezolvarea acestora.

Un aspect inovator PAM 6 - „Politica integrată a produselor (PIP)”, scopul fiind reducerea degradării mediului pe parcursul ciclului de viață al diferitelor produse și asigurarea dezvoltării pieței produselor ecologice.

Conform celor menționate, rezultatul noii abordări a PAM 5 și a tendinței inovatoare a PAM 6, constau în creșterea numărului instrumentelor de implementare a politicii de mediu și promovarea acțiunilor orizontale și integrate.

O evaluare efectuată pentru Biroului European de Mediu (EEB) de către Institutul pentru Politica de Mediu Europeană (IEPM) a arătat că UE nu și-a îndeplinit obiectivele PAM 6, cu excepția pentru schimbările climatice.

În 2010-2011 s-a început o evaluare finală, care a condus la concluziile exprimate în anul 2012; BEM este de părere că PAM 6 a fost important în păstrarea mediului pe agenda UE, dar că punerea în aplicare a fost un parțial eșec.

PAM 7 descrie provocările de mediu din UE cu care ne confruntăm, inclusiv schimbările climatice, deteriorarea eco-sistemelor și creșterea utilizării excesive a resurselor naturale.

PAM 7 ar trebui să instituie condițiile - cadru de mediu pentru a implementa o nouă abordare a dezvoltării economice, prevăzute în Strategia Reformulată de Dezvoltare Durabilă a UE, precum și alinierea cu alte politici relevante care prezintă aceleași obiective - politicile de ocupare economică, cercetare și inovare, politicile industriale.

Un rol important al PAM 7 este acela că ar trebui să furnizeze un acord conceptual clar asupra rolului central al UE în cursul elaborării de politici și în implementarea lor, atât în cadrul UE, cât și la nivel global.

Elementele cheie ale acordului ar trebui să aibă în vedere:

- o piață unică cu un nivel ridicat de performanță ale acțiunilor comune de mediu: proiectele de legi, măsurile și activitățile trebuie să fie evaluate având în vedere impactul lor asupra mediului, se impune schimbarea acestora când sunt negative, conform articol 11 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene: "cerințele de protecție a mediului trebuie integrate în definirea și punerea în aplicare a politicilor și acțiunilor Uniunii";

- acțiuni concentrate pe inovațiile tehnologice pentru reducerea emisiilor în atmosferă;
- promovarea unui nivel ridicat de protecție a mediului la nivel global prin stabilirea și respectarea standardelor de către marii producători din UE și solicitarea acelorași standarde pentru produsele importate - protejarea cetățenilor și producătorilor europeni împotriva produselor de calitate scăzută și de concurența neloială, combinând acest aspect cu ajutorul acordat țărilor în curs de dezvoltare în respectarea acestor standarde mai ridicate.

Programele de Acțiune pentru Mediu reflectă elementele fundamentale ale gândirii contemporane, percepțiile asupra problemelor, astfel, s-au identificat domeniile prioritare de lucru, se stabilesc obiectivele în mod clar, cu scopul integrării acestora și a condițiilor de mediu în alte politici.

Instrumentele politicii de mediu în UE

Politica de mediu s-a confruntat cu schimbări majore care se regăsesc în obiectivele și prioritățile acesteia, dar și în numărul instrumentelor sale de implementare: legislative, tehnice și economico-financiare, plus setul de „instrumente ajutătoare”, care corespund noilor tendințe și strategii de protecție a mediului.[4]

A. Instrumentele legislative

Pachetul legislativ de mediu al UE e recunoscut ca fiind unul dintre cele mai puternice din lume; funcționează atunci când e pus în aplicare și executat corespunzător, mediul nostru ar arăta diferit în lipsa sa.

B. Instrumentele tehnice

Stau la baza respectării standardelor de calitate privind mediul ambiant și utilizarea celor mai bune tehnologii disponibile:

- cele mai eficiente tehnologii (BAT - Best Available Technologies) – conform legislației de prevenire și control a poluării industriale, instituțiile specializate elaborează ghiduri BAT pentru diferite domenii industriale și a căror utilizare devine obligatorie;
- standarde și limite de emisii – prezente în legislația specifică, cu scopul de a limita nivelul poluării mediului și de identificare a marilor poluatori;
- eco-etichetarea/denominarea „eco” - un instrument cu scopul promovării produselor care se caracterizează printr-un impact de mediu redus, comparativ cu alte produse din același grup; îndeplinesc anumite cerințe de mediu și

criterii „eco” specifice, criterii stabilite și revizuite de Comitetul Uniunii Europene pentru Denominare Eco.

- criteriile care sunt aplicate în cadrul inspecțiilor de mediu în țările membre UE - create pentru asigurarea conformității cu legislația de mediu din UE și aplicarea acestora; criterii minime referitoare la organizarea, desfășurarea, urmărirea și transmiterea rezultatelor inspecțiilor de mediu în toate țările UE.

Alte două instrumente sunt:

- rețelele de măsură și control ale poluării aerului, solului apei etc.;
- bazele de date asupra nivelului poluării, pragurile de alertă, inventarul de emisii poluante etc.

De asemenea menționăm, Sistemul financiar de Management și Audit al Mediului - EMAS (Eco-Management and Audit Scheme), înființat în vederea:

- îmbunătățirii performanței de mediu ale organizațiilor europene și furnizării informațiilor către părți interesate;

- rol activ în implementarea politicii de mediu în UE. [10]

Aderarea organizațiilor în EMAS, se realizează fără nicio constrângere, e bazată pe îndeplinirea unor criterii specific, organizațiile pot folosi logo-ul EMAS în reclamele publicitare ale produselor/serviciilor/activităților lor (fără posibilitatea aplicării pe produse/ambalaje). [12]

C. Instrumentele financiare

Principalele instrumente sunt reprezentate de programul LIFE [11] și de Fondul de Coeziune.

1. Programul LIFE (1992) - scop de cofinanțare proiectelor de protecție a mediului, atât în țările membre UE, cât și în țările în curs de aderare.

LIFE prezintă trei componente: LIFE-Natură (finanțează 50%-70% proiectele de conservare a habitatului natural și a faunei și florei sălbatice), LIFE-Mediu (finanțează 30%-50% acțiunile cu scop de implementare a politicii și legislației referitoare la protecția mediului; cinci domenii eligibile pentru finanțare: planificarea și dezvoltarea utilizării terenurilor; managementul apelor; reducerea impactului activităților economice asupra mediului ambiant; gestionarea deșeurilor; reducerea impactului produselor asupra mediului printr-o abordare integrată a procesului de producție) și LIFE-Țări terțe (finanțează 70% proiectele de asistență tehnică în țările terțe; urmărește crearea capacităților și structurilor administrative necesare dezvoltării politicii de mediu și a programelor de acțiune, atât în țările membre UE, cât și în țări terțe din jurul Mării Mediterane și Mării Baltice); se are în vedere îmbunătățirea mediului înconjurător, fiecare componență tematică beneficiază de buget și priorități specifice.

Componenta „Măsuri însoțitoare” (beneficiază de finanțare 100% din partea UE), e o subcategorie a celor trei componente, cu rol de:

- furnizare materiale, studii și informații pentru implementarea componentelor;
- finanțare a activităților de diseminare și schimb de practici.

2. Fondului de Coeziune (1994) a fost hotărât în urma Tratatului de la Maastricht; contribuie la realizarea marilor proiecte de infrastructură: construcția și modernizarea coridoarelor transeuropene de transport (TEN-T), investițiile majore în infrastructura de mediu (apă, canalizare, deșuri), etc. [9]

O importanță deosebită o au strategiile politicii de mediu. [6]

Acestea consolidează principiul subsidiarității – însărcinarea statelor membre cu responsabilități, UE doar trasează cadrul general și obiectivele urmărite - și caută soluții de înlocuire a abordării verticale tradiționale, de tip comandă - control, prin susținerea unui model alternativ de îndeplinire a obiectivelor de mediu ale UE. Putem afirma, că aceste strategii sunt „instrumente ajutătoare”, care completează instrumentele standard și care acționează ca stimulente în vederea adoptării de măsuri pentru protecția mediului, accentuând tendința spre o abordare bazată pe principiul liberului consimțământ.

Țintele stabilite vizează:

A. Dezvoltarea Durabilă - Strategia Uniunii Europene pentru dezvoltare durabilă. Ne asigură cadrul general pe termen lung, având drept obiectiv crearea de sinergii între obiectivele de mediu, cele sociale și cele economice.

B. Programul de Promovare ale ONG-urilor Active în domeniul protecției mediului (instrument financiar prin care se susține participarea sistematică a ONG-urilor la dezvoltarea politicii de mediu, precum și ajutorul acordat asociațiilor locale și regionale mici; rolul de stimulent constă în acordarea de subvenții ONG-urilor active în domeniul protecției mediului).

C. Politica Integrată a Produselor (PIP) – urmărește diminuarea degradării mediului de către unele produse pe durata ciclului lor de viață; susține o abordare voluntară în favoarea „produselor verzi”, precum crearea de instrumente variate - stabilirea de „condiții cadru” – adică promovarea acelor tipuri de măsuri și instrumente aplicabile mai multor produse diferite; în plus, se impune crearea unei „abordări specifice produsului” – adică identificarea celor mai dăunătoare produse asupra mediului și dezvoltarea de proiecte pilot pentru demonstrarea practică a beneficiilor aplicării PIP; se poate genera un mecanism autoreglabil de selecție a tipurilor de produse aflate pe piață, în funcție de impactul lor dăunător asupra mediului.

D. Strategia Europeană de Mediu și Sănătate – analizează relația complexă și direct cauzală dintre poluare - schimbarea caracteristicilor mediului - sănătatea umană; elementul de noutate - centrare pe problema sănătății copiilor; e fundamentată științific și urmărește interacțiunile complexe dintre diverși poluanți și organismul uman; inițiază acțiuni pilot asupra poluanților cu relevanță specifică pentru copii (ex. dioxinele și metalele grele); astfel, legislația UE va completa legile naționale și va fi revizuită pentru a reflecta situația și nevoile speciale ale copiilor.

E. Acordurile voluntare de protecție a mediului și reducerea poluării - strategie declarată cu rol de susținere a

implicării active și responsabilizarea agenților economici față de protecția mediului:

1) acorduri din proprie inițiativă;

2) auto-reglementări – se reglementează un aspect controversat, pentru a preveni o reglementare legislativă din partea Comisiei;

3) co - reglementări (reglementări mai stricte), UE stabilește obiective și cerințe de monitorizare, iar sectorul industrial hotărăște măsurile ce trebuie luate în acest scop.

F. Taxele și impozitele de mediu în cadrul Pieței Unice Europene reprezintă o modalitate de promovare a utilizării instrumentelor fiscale în vederea creșterii eficacității politicii de mediu. Strategie permanent susținută de către Comisia Europeană și care presupune utilizarea a două categorii de taxe și impozite de mediu:

- cele aplicate emisiilor poluante (ex.: taxe pe poluarea apei, pe emisiile de zgomot în domeniul aviativ);

- cele aplicate produselor (taxe pe pesticide, accize pe petrol, etc.)

Veniturile din aceste taxe și impozite se adaugă la bugetele statelor membre și pot fi utilizate în scopul finanțării activităților de protecție ale mediului, dar și pentru reducerea altor taxe (taxele de muncă). În acest context, strategia UE constă în:

- analiza și compararea experiențelor statelor UE privind taxele de mediu;

- cunoașterea și analiza efectelor economice și de mediu ale taxelor și impozitelor existente în UE;

- monitorizarea acestora asupra Pieței Unice Europene și asupra competitivității europene, cu scopul de-a aprecia eficacitatea acestor instrumente fiscale. [7]

La nivelul UE sunt concentrate acțiuni către o abordare mai integrată a proceselor de elaborare de politici.

3. Concluzii

În ultimii ani s-a ajuns la conștientizarea faptului că activitățile umane pot genera schimbări ireversibile asupra mediului înconjurător, epuizarea resurselor neregenerabile și deteriorarea unor biosisteme esențiale. În același timp, omenirea a devenit tot mai mult conștientă de faptul că, sunt necesare eforturi susținute pentru generarea unor schimbări radicale în modul în care activitățile economice sunt gândite și transpuse în practică, astfel încât bunăstarea societății contemporane să nu fie dobândită cu prețul pierderii posibilităților unui trai mai bun pentru generațiile viitoare.

În viitor, sistemul de finanțare al Uniunii Europene va fi, cu siguranță, o decizie politică.

O abordare greșită ar putea determina consecințe nefavorabile și neprevăzute în ceea ce privește eficiența politicilor și strategiilor de mediu din Uniunea Europeană.

Majoritatea țărilor se confruntă cu lipsa unei coordonări corespunzătoare la nivel orizontal între diferite instituții, astfel încât să fie concepute în mod strategic diferitele politici, conform Agenției Europene de Mediu.

UE are în lucru o abordare mai integrată a proceselor de elaborare de politici, care să se bazeze de principiul evaluării impactului și al unei reglementări mai bune; inclusiv recomandări pentru îmbunătățirea participării la gestionarea interacțiunilor dintre știință, tehnologii și societate.

BIBLIOGRAFIE

- [1]. Relicovschi, A. – „Politici în managementul mediului”, Institutul European din România, București, 2014;
- [2]. Jehlicka, P. - „Environmental Implications of Eastern Enlargement of the EU: The End of Progressive Environmental Policy?”, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute, Florence, 2002;
- [3]. KOK, W. – „Enlarging the European Union: Achievements and Challenges?”, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, European University Institute, Florence, 2003.

Rapoarte:

- [4]. European Environmental Agency - „Using the market for cost-effective environmental policy. Market based instruments in Europe”, Copenhagen, 2011, p.5-7, 9;
- [5]. European Environmental Agency - „Europe’s Environment: The Third Assessment - Environmental Assessment Report”, Copenhagen, 2003.

Legislație:

- [6]. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee, the Committee of the Regions and the Candidate Countries in Central and Eastern Europe on „Accession strategies for the environment: meeting the challenge of enlargement with the candidate countries in Central and Eastern Europe”;
- [7]. Communication from the Commission - „A sustainable Europe for a better world: a European Union strategy for sustainable development” (Commission’s proposal to the Gothenburg European Council);
- [8]. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on „Environmental Agreements at Community Level within the Framework of the Action Plan on the “Simplification and Improvement of the Regulatory Environment”;
- [9]. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on „environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage”;
- [10]. Regulation (EC) No 1980/2000 of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 on a „revised Community eco-label award scheme” [Official Journal L 237, 21.09.2000];
- [11]. Regulation (EEC) No 1655/2000 of the European Parliament and of the Council of 17 July 2000 „concerning the financial instrument for the environment” (LIFE);
- [12]. Regulation (EEC) No 761/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2001 „allowing voluntary participation by organisations in a Community eco-management and audit scheme” (EMAS)